

INHOUD.

Inleiding.

I. Stukken van algemene aard.

II. Stukken betreffende grondgebied en bestuur.

A. Grondgebied.

- 1. algemeen.**
- 2. gemene gronden.**

B. Bestuur.

III. Stukken betreffende de bevolking.

IV. Stukken betreffende religie en onderwijs.

V. Stukken betreffende diverse te leveren prestatieën.

VI. Stukken betreffende economische aangelegenheden.

VII. Stukken betreffende financiële aangelegenheden.

- A. algemeen.**
- B. schatting.**
- C. andere belastingen.**

Regestenlijst.

Inventaris van het oud archief Wehl

Beschrijving van archiefstukken daterende van vóór 1 juni 1816.

Door J.W. van Petersen 1970.

Inleiding.

Uit de Gelderse Hertogelijke rentmeestersrekening van 1340 blijkt dat men Wehl toen nog geheel of gedeeltelijk als Gelders beschouwde (1), maar in een Kleefse oorkonde van 1348 wordt Wehl reeds vermeld als zijnde gelegen in “ons” land van de Lymers (2).

Toen vormde Wehl met de andere Kleefse gebieden nog een geheel; later, toen Didam en Beek aan Bergh kwamen, kreeg het pas de eigenaardige positie van enclave.

In 1461 blijken in het gericht Wehl de richter van Lymers en enige schepenen op te treden in volontaire zaken (3). Vanaf ca. 1473 vormde wehl met het toen ook aan Kleef behorende Angerlo een richteramtb. In 1487 echter werd in het aan Zevenaar geschonken stadsrecht bepaald dat ook het gericht van het kerspel Wehl binnen die plaats zou worden gehouden. Eerst toen de beide vorsten van Kleef (4) in 1647 Wehl verpandden aan de graaf van Bergh kwam daaraan een einde. Blijkens de pandacte kreeg de Heer de hoge en lage rechtspraak, waarbij echter het appèl aan de landsheer was voorbehouden.

In 1661 werd de heerlijkheid Wehl verpand aan Hendrikus Theodorus Bentinck, heer van Barlham, en in 1673 aan de heer van Wylich, Vrijheer van Lottum. In 1729 eindigde deze laatste verpanding. Vanaf dat jaar, tot 1765 trok de Königliche Invaliden Casse te Berlijn de inkomsten van de Heerlijkheid (5).

Bij contract van 9 september 1765 verkocht de Koning de gehele heerlijkheid voor een som van 45920 Gld. Aan de gebroeders A. en Corn. Steengracht. De verkoopsom kwam ten goede aan het Invalidentehuis in Berlijn. Door het huwelijk dat de erfdochter van Wehl in 1767 sloot (6), kwam de heerlijkheid in het bezit van het geslacht Von der Goltz.

Tot 1806 bleef het gebied onder Pruisische souvereiniteit, daarna behoorde het tot het hertogdom, later Groothertogdom Berg, dat in 1809 bij Frankrijk werd ingelijfd. Wehl werd toen een eigen municipaliteit en behoorde tot het kanton Emmerik. In oktober 1811 werd Wehl ingedeeld bij de nieuw gecreëerde commune Zeddum. Mogelijk heeft het daarna nog kort bij 's-Heerenberg gehoord. In 1814 werd Wehl weer een eigen “Bürgermeisterei” of “Gemeinde” onder Pruisen, Kreis Rees. Op 1 juni 1816 tenslotte, werd de gemeente voor goed bij Nederland ingedeeld.

Tot de prerogatieven van de Heer behoorde ondermeer de benoeming van de richter en van de gerichtsschrijver. De benoeming moest echter wel worden bevestigd door de Koning.

De richter werd bijgestaan door 4 schepenen die het recht van coöptatie hadden.

De receptor of steuereinnemer werd aanvankelijk benoemd door de geërfdenorganisatie van Wehl, doch sinds ca. 1731 benoemde de Koning hem, mede wegens gebrek aan animo voor deze functie. De geërfden hadden naast de zorg voor bruggen en wegen, de bedeling van enige armen etc. ook het beheer over de gemene gronden. Uit de belangrijkste geërfden werden drie gedeputeerden gekozen; daarnaast waren er vier “vorsteher” of boermeesters”. De organisatie stelde ook de “schultze” en “”onderschultze” aan, alsmede een postbode en een armenjager. De voornaamste taak van de schultze met z'n onderschultze was het “beitreiben” van de belastingen, het innen van pachtgelden, etc. De armenjager was er ondermeer om de bedelaars buiten de “Jurisdiction” te houden.

De gerichtsdagen werden in de herberg “de Zwaan” gehouden, of ook wel ten huize van de richter. Ook de ervendagen vonden gewoonlijk in een dorpsherberg plaats. Als echter door bijzondere weers-of oorlogsomstandigheden het dorp voor de Koninklijke Commissaris, de Landraad, en de uitheemse geërfden moeilijk te bereiken was, vergaderde men te Zevenaar.

Voor wat de bewaring van de archivalia betreft, kan alleen worden medegedeeld, dat bekend is, dat er een "gerichts oder gemeinheits kast " was, waarin de belangrijkste stukken wel zullen zijn opgeborgen.

Omstreeks 1920 heeft een gepensioneerd schoolhoofd zich beziggehouden met het archief, en de stukken voorzien van opschriften en aantekeningen. Hij heeft daarbij katerns uiteen genomen en stukken die hem van geen belang schenen verwijderd. De op de stukken aanwezige codenummers dateren van na 1945, toen men het archief voorlopig heeft geordend volgens het classificatiesysteem van de Vereniging van Nederlandsche Gemeenten.

De bewaard gebleven Duitse opschriften op de stukken zijn gewoonlijk in de typisch Pruisische Kanselarijtaal gesteld en konden zonder gevaar van verwarring niet worden vertaald.

De bijgevoegde regestenlijst betreft de gerechtelijke acten van vóór 1700.

1. Nijhoff, Gedenkw. Bijl. CXXX.
2. Lacomblet, Urkundenbuch etc., III nr. 457.
3. Ilgen, Quellen II, 1 nr. 341.
4. De Keurvorst Johan Sigismund van Brandenburg en de Paltsgraaf Johan Wilhelm van Neuburg.
5. Tussen 1731 en 1765 waren de plaatselijke richters tevens hoofdpachter van de heerlijkheid.
6. Cornelia Jacobina Steengracht x Wilhelm Bernhard Freiherr von der Goltz.

I. STUKKEN VAN ALGEMENE AARD.

1. Publicaties, ingekomen stukken en minuten van uitgaande stukken, 1725 – 1816.

1 omslag

2. Stukken betreffende indiensttreding en desertie van pakknechten in het Pruisische leger, 1779, 1787.

1 omslag

3. Stukken betreffende de afhandeling van zaken van de gewezen burgemeester Haentjens, 1816.

1 omslag

II. STUKKEN BETREFFENDE GRONDGEBIED EN BESTUUR.

A. GRONDGEBIED.

1. algemeen.

**4. “Acta in puncto der Tabellen von Burgmans und Adelichen Güteren”, 1734 – 1805.
1 band**

N.B. Betreft leen- en adelijke goederen en hun bezitters.

**5. “Tabelle wegen die geërbte adeliche Gühter, Bauernhöfe und Kathstätten”, 1790.
1 omslag**

**6. “Acta wegen in der Bürgermeisterey Wehl befindlichen einzelnen Höfe und Mühlen”,
1815.**

1 omslag

**7. Stukken betreffende de plaatsing van grenspalen en –borden (“Territoriaal Tafels”),
1787, 1797.**

1 omslag

2. gemene gronden.

8. Stukken betreffende de verpachting van gemene grond, 1741 – 1790.

1 omslag

9. Stukken betreffende de verkoop van gemene grond, 1782 – 1788.

1 omslag

10. Geërfdendagprotocol inzake hout op de gemene grond, en de wetering, 1780, juli 26.

1 stuk

**11. Stukken betreffende het vermeende recht van de Kildersche Hoeve op de gemene
heide, 1786.**

1 omslag

12. “Tabelle über die Gemeinheit, die gemeine Heide”, 1800.

1 katern

B. BESTUUR.

**13. Stukken betreffende de diverse functionarissen en de uitvoering van hun
werkzaamheden, (1739) – 1814.**

1 omslag

14. Stukken betreffende de benoeming van Ignatius Lehmin als postbode, 1797.

1 omslag

III. STUKKEN BETREFFENDE DE BEVOLKING.

15. Minuten en copieën van statistische opgaven betreffende de bevolking, 1750 – 1753, 1801.

1 omslag

16. “Register der Urkunden des Personenstandes”, 1810.

1 deel

17. Lijst van geborenen, 1810 – 1814.

1 katern

18. Lijst van overledenen, 1811.

1 stuk

19. “Acta des Zivil Stands Register betreffend”, 1814 – 1815.

1 katern

20. Stamboek van manneijke ingezetenen, vervaardigd ten behoeve van militie, (1815).

1 deel

IV. STUKKEN BETREFFENDE RELIGIE EN ONDERWIJS.

**21. Stukken betreffende de gereformeerde gemeente, kerk, en school, 1722 – 1785 en z.d.
1 omslag**

**22. Stukken betreffende het onderwijs, 1769 – 1814.
1 omslag**

V. STUKKEN BETREFFENDE TE LEVEREN PRESTATIEN.

**23. Stukken betreffende voerdiensten ten behoeve van de domeingoederen ("Domainen Baufohren"), 1744 – 1755.
1 omslag**

**24. Stukken betreffende in verband met de 7-jarige oorlog te leveren diensten, goederen en gelden, 1756 – 1765.
1 pak**

**25. Stukken betreffende de levering van voorspanpaarden bij de doortocht van de Koning (van Pruisen), 1768.
1 omslag**

**26. Stukken betreffende te nemen maatregelen bij de verwachte doortocht van Wilhelmina van Pruisen, Prinses van Oranje, 1791.
1 omslag**

**27. Stukken betreffende te leveren prestatieën ten behoeve van Pruisische en Franse troepen, 1795 – 1796.
1 omslag**

**28. Stukken betreffende de weigerachtigheid van personen bij het werk aan de Hetterse dijken, 1814.
1 omslag**

VI. STUKKEN BETREFFENDE ECONOMISCHE AANGELEGENHEDEN.

29. Stukken betreffende schade, aangericht door overstromingen en door storm, 1740 – 1801.

1 omslag

30. Stukken betreffende te nemen maatregelen tegen veeziekte, 1745 – 1797 en z.d.

1 omslag

31. Tabellen van gestorven en aanwezig vee, 1745 – 1782.

1 omslag

32. Staten van aanwezige aantallen schapen en runderen, 1765.

1 omslag

33. “Acta wegen auszuführend Baumrind des FreiHerrn von Rouwenhorst auf Uilenpas”, 1764.

1 omslag

N.B. Baumrind = run, eek.

34. Stukken betreffende de in het gebied benodigde raapolie, 1768 en z.d.

1 omslag

35. Stukken betreffende de brandverzekering (“Feuer Societät”), 1768 – 1776.

1 omslag

N.B. In Pruisen was de brandverzekering van overheidswege geregeld.

36. Stukken betreffende nering en nijverheid, 1782 – 1816.

1 omslag

37. Stukken betreffende de zoutconscriptie en – verdeling, 1783 – 1790.

1 omslag

N.B. Sinds 1741 moest ieder persoon een bepaalde hoeveelheid zout per jaar afnemen, niet alleen voor zichzelf maar ook voor het vee. Ieder gezinshoofd kreeg t.b.v. de controle een “zoutboekje”, waarin de zoutafname werd opgetekend.

38. “Acta wegen des groben Betragen des Bauern Herman Kahl”, 1789 – 1790.

1 omslag

N.B. Herman K. had zich misdragen op de dag van de inschrijving der zoutboekjes.

39. Stukken betreffende weg- en tolgelden, 1787 – 1798.

1 omslag

40. “Haupt Nachweise der Holtz Bestände in den Forsten”, 1799.

1 katern

41. Stukken betreffende het verbod tot het opkopen en uitvoeren van graan, 1800 – 1801.

1 omslag

VII. STUKKEN BETREFFENDE FINANCIËLE AANGELEGENHEDEN.

N.B. Op de ordinaire, jaarlijkse geërfdendagen werd door de geërfden een begroting (“Schatzungs-“ of “Steuerausschlag”) vastgesteld, waarin naast het Koninklijke belastingcontingent, dat de Heerlijkheid moest opbrengen, posten werden opgevoerd voor rente en afschrijving van kapitalen, voor reparatiën aan wegen en bruggen, salarissen voor personeel, bijdragen aan armen, wezen en verlaten kinderen etc. Het totale bedrag werd over de geërfden omgeslagen, waartoe men een kohier (“Heebzettel”) opstelde. Op dezelfde ervendag werd de rekening (“Receptur” of “Contributionsrechnung”) van het voorgaande jaar vastgesteld. Deze rekening werd gevoerd door de Receptor of Steuer Einnehmer. Zowel begroting als rekening moester ter controle en goedkeuring aan de landsoverheid worden voorgelegd.

Tot en met 1740 zijn dienstjaar en kalenderjaar gelijk. Het dienstjaar 1741 loopt van januari tot en met mei; daarna lopen de dienstjaren van “Trinitatis” tot “Trinitatis”. (eerste zondag na Pinksteren).

A. ALGEMEEN.

42. Staten van op de Heerlijkheid drukkende schulden, 1763 – 1790.

1 omslag

43. “Monatliche Special contributions Cassen Extract pro junio”, 1769.

1 katern

44. “Zinsen Rechnung von alten und neuen während dem Kriege negotiirten Capitalien, de Trinitatis 1784/1785”, 1785 – 1786.

1 katern

45. Afschrift van het Geërfdendagprotocol van 28 november 1764, inzake de rente van kapitalen, en “Fourage Imposition”, (1764).

1 stuk

B. SCHATTING.

46. Copie van de door J. Guionneau vervaardigde atlas der Heerlijkheid, (ca. 1780).

1 deel

N.B. 2 bladen zijn later (ca. 1900) gecopieerd.

N.B. Deze atlas, waarvan het orginieel zich in het Rijksarchief in Gelderland (R.A. Kl. Encl. Inv. nr. 3367) bevindt werd opgemaakt ten behoeve van de schatting.

47. Bij de atlas der Heerlijkheid behorend register van grondeigenaren en percelen (zg. “feldbuch”), vervaardigd door J. Guionneau, (ca. 1735).

1 deel

48-106. “Schatzungs Ausschlags-” of “Steuer Ausschlags Protocollen”, 1722 – 1798/1799.

59 katernen

N.B. Bij de nummers 48, 51, 54, 57, 58, 65, 66, 73, 75, 77, 79, 83, 86, en 88 zijn volledige kohieren (“Heebzettel”) aanwezig; bij de andere nummers zijn die geheel of gedeeltelijk verloren gegaan, of verwijst men naar voorgaande.

48. 1722.

49. 1723.

50. 1724 en 1725.
51. 1731.
52. 1732.
53. 1733.
54. 1735.
55. 1736.
56. 1737.
57. 1738.
58. 1741.
59. 1741/42.
60. 1743/44.
61. 1744/45.
62. 1746/47.
63. 1747/48.
64. 1748/49.
65. 1749/50.
66. 1750/51.
67. 1751/52.
68. 1752/53.
69. 1753/54.
70. 1754/55.
71. 1756/57.
72. 1758/59.
73. 1759/60.
74. 1760/61.
75. 1761/62.
76. 1762/63.
77. 1763/64.
78. 1764/65.
79. 1767/68.
80. 1771/72.
81. 1772/73.
82. 1774/75.
83. 1774/75. N.B. Verbeterd exemplaar van inv. nr. 82.
84. 1776/77.
85. 1777/78.
86. 1778/79.
87. 1779/80.
88. 1780/81.
89. 1781/82.
90. 1782/83.
91. 1783/84.
92. 1784/85.
93. 1785/86.
94. 1786/87.
95. 1787/88.
96. 1788/89.
97. 1789/90.
98. 1790/91.
99. 1791/92.
100. 1792/93.
101. 1793/94.
102. 1794/95.
103. 1795/96.
104. 1796/97.
105. 1797/98.

106. 1798/99.

107-121. "Receptur" of "Contributionsrechnungen", 1732 – 1784/85.

15 katernen

107. 1732.

108. 1734.

109. 1737.

110. 1739.

111. 1740.

112. 1741.

113. 1745/46.

114. 1748/49. N.B. Met bijlagen.

115. 1761/62.

116. 1765/66.

117. 1766/67.

118. 1768/69.

119. 1769/70.

120. 1770/71.

121. 1784/85.

122. Bijlagen bij de "Receptur" of "Contributionsrechnungen", 1734 – 1741.

1 omslag

N.B. Met retro-acta vanaf 1554 (registnummers 1 & 2).

123. Bijlagen bij niet meer aanwezige "Receptur" of "Contributionrechnungen", 1731 – 1792.

1 omslag

N.B. Met retro-acta vanaf 1631 (registnummers 3 & 4).

124. Lijst van door verscheidene personen te betalen achterstallige schattingsgelden, 1757, bijgehouden tot ca. 1762.

1 katern

125. Lijst van grondeigenaren die buiten Wehl woonachtig zijn, (ca. 1760).

1 stuk

N.B. Vermoedelijk een antwoord op een onbekende enquete.

126. "Acta wegen Korn Verkauf für Rückständigen Contribution des Wijer Voss", 1790 – 1791.

1 band

127. "Repartition und Heebzettel" ter delging van een kapitaal van 400 Rd., 1786.

1 katern

C. ANDERE BELASTINGEN.

128-129. "Classifications-register des personellen Imposition", 1758, 1760.

2 katernsen

128. 1758.

129. 1760.

**130. "Nachweise des Zuwachses oder Abgangs bey der Personal-Steuer des ersten halben Jahres 1765 gegen das approbirte Classifications-Register vom ersten halben Jahr 1764", 1765.
1 katern**

REGESTENLIJST.

1. 1554, Up vridach post

Gyesbert Cloick, stadhouders van Ryckwijn Cloicken, richter in Lyemersch vanwege de Hertog van Cleve, Gulick etc., oorkondt dat voor hem, schepenen van Zevenaar, Mathies van Haitzhoewel, rentmeester, en Berndt van Ha(rwerde)n, landschrijver is verschenen Henrick Verdick, als gevolmachtigde van zijn broer Wyer, welke overdraagt aan Henrick Lubberdinck en Henrica, zijn echtgenote, een stuk land "de Hillen Hoevel", gelegen in het kerspel van Weel, waarvoor deze als pand stelt de helft van de Hontzmaete in het gericht van Dottinchem. Ten behoeve van de armen wordt door kopers een jaarlijkse uitgang van 2 molder winterrogge aan de kerk van Weel gevestigd, waartoe zij de Hillenhoewel vastzetten.

Origineel op perkament. De zegels zijn verloren. (inv. nr. 122).

N.B. Gecancelleerd; De datering is onleesbaar door beschadiging.

2. 1628, juni 13.

Voor Hoekelom, richter, en Goltsmid en (Berndt von) Herverden, schepenen, zijn verschenen Wilh(elm) Maess, schultis, en Wolter Brandtz, Henrick Stingens, Joan van Murwick, Derick Evertz, Steven van Tiel en Derick Herrukens, lasthebbers des kerspels Weell, welke verklaren met goedkeuring van Steffen van Hertevelt, drost, aan Rutger Simis, handelende uit naam van zijn voorkinderen bij wijlen Hilliken, voor 200 Gld. te verpanden de "Essensche Straet" te Weell.

Afschrift op papier. (inv. nr. 122).

N.B. Met latere endossementen.

3. 1631, januari 14.

Henrick Berck, richter te Zevenaar en in het ambt Lymers, en Berndt von Herwerden, Evert Ryyckwies en Wynandt von Woldenborgh, schepenen aldaar, oorkonden dat voor hen zijn verschenen Wilhelm Maess, scholtis, Johan van Merwick, Daem Rheiners, Johan Sloit, Derick Herffkens, Gairt Gairtzen, Cornelis Dercxen en Henrich Wolffs, gemeenslieden van het kerspel Wehll, welke voor 325 Dlr. Aan Derick Hermans een stuk weide- en hooiland "het Mehrenbruch", in het kerspel van Wehll, verpanden, verpanden.

Origineel op perkament. De zegels zijn verloren.
(inv. nr. 123).

4. 1645, januari 3.

Johan Sigismund, Vrijheer tot Lottum etc., drost in de Lymers en te Huysen, oorkondt dat voor hem en Freierick Schlegt, stadhouders, en Derck Haegen en Johan van Herverden, schepenen van Zevenaar en het ambt Lymers, verschenen zijn Daem Rheiners, Giesbert Thomass, Lambert van Till, Jan Eltingh, Giesbart Thymess, Baert op Hael, Derck Berendtz, Berndt de Snieder, Wessell op Lhaer en Berndt van Dichteren, kerk- en armmeesters en gemeenslieden van het kerspel Wehell, welke de pandbrief van 325 Dlr. (zie reg. nr. 3) ten behoeve van de nieuwe eigenaren van deze brief, Ernst Maess, Cornelis Gaertz en Johan Küster, verhogen met 175 Dlr.

Origineel op perkament. Het zegel van Johan Sigismund is verloren.
(inv. nr. 123)

N.B. Met latere endossementen.